

ANAZARBOS SİKKELERİNDE MİMARİ TASVİRLER

ARCHITECTURAL DEPICTIONS ON ANAZARBUS COINS

Fatih ERHAN^{1*}

ÖZET

Günümüzde olduğu gibi, Antik Çağ'da da bir kentin kimliğini en iyi yansıtan öge mimari dokudur. Bu bağlamda, Antik Çağ kentlerine ait sikkeler üzerindeki mimari tasvirler, bize çok değerli bilgiler sunmaktadır. Anazarbos kenti, M.Ö. 1. yüzyıldan M.S. 254 yılına kadar sikke basmıştır. Bu sikkelerden, kentin Roma İmparatorluğu Dönemi baskılarında önemli bir sikke tipi grubunu mimari tasvirler oluşturmaktadır. Bunlar kale, sur, tapınaklar ve anıtsal kapıdan oluşmaktadır. İlk kez M.S. 1. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan bu tasvirler, M.S. 2. yüzyılın ortalarından sonra artış göstermiştir. Siyasi gelişmelerle paralel olarak, M.S. 3. yüzyılın ilk yarısında, özellikle de Severuslar Hanedanlığı Dönemi'nde, bu tasvirler doruk noktasına ulaşmıştır.

Sikkelerdeki tasvirlerle göre, M.S. 1. yüzyılın ortalarında akropolis üzerinde bir kale yapısı yer almaktaydı. M.S. 1. yüzyılın sonlarında veya M.S. 2. yüzyılın başlarında ise yine akropolisin veya aşağı kentin bir surla çevrelendiği görülmektedir. Kentteki en erken tarihli tapınaklar ise, muhtemelen M.Ö. 1. yüzyılda da akropolis üzerinde var olan, M.S. 1. yüzyıl ortalarında sikkelerde yan yana tasvirleri görülmeye başlayan Zeus Olybris, Aphrodite Kassalitis tapınaklarıdır. Daha sonra M.S. 2. yüzyılın ortalarından sonra on sütunlu (Zeus ve/veya imparator kültü) tapınak ortaya çıkar ve M.S. 3. yüzyılın ikinci çeyreğinin içlerine kadar varlığını sürdürür. Severuslar Hanedanlığı Dönemi'nde ortaya çıkan ve cepheleri dört sütundan on bir sütuna kadar olan neokoros tapınakları, yoğun olarak M.S. 3. yüzyılın ortalarına kadar sikkeler üzerinde görülmeye devam eder. Kent tanrıçasına (Tykhe) adanan tapınaklar (Tykhaion), ilk kez Alexander Severus devrinde ortaya çıkar ve Maximus tasvirli sikkelerde de görülür. Mithras tapınakları (Mithraeum), I. Maximinus (Thrax) Dönemi'nde ortaya çıkar ve yine Maximus tasvirli sikkelerde de görülür. Anıtsal kapı tasviri ise Alexander Severus tasvirli sikkeler üzerinde yer alır.

Günümüze kadar Anazarbos'ta yapılan arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında, on sütunlu (Zeus ve/veya imparator kültü) tapınak ve anıtsal kapı dışında kalan yapıların kalıntılarına ulaşılamamıştır. Hem

^{1*} Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Klasik Arkeoloji AD., fatiherhan@osmaniye.edu.tr

KAYNAKLAR

Antik Kaynaklar

- Hesiodos Theo. Eyuboğlu, S. – Erhat, A., “Tanrıların Doğuşu (Theogonia)”, Hesiodos Eseri ve Kaynakları, (Çev.) Sabahattin Eyuboğlu – Azra Erhat, Ankara, 1991.
- Strabon Geog. Strabon, Geographika Antik Anadolu Coğrafyası Kitap: XII – XIII – XIV, (Çev.) Adnan Pekman, İstanbul, 2005.

Modern Kaynaklar

- Arslan 2000 Arslan, M., “Anadolu Medeniyetleri Müzesi Koleksiyonlarındaki Anazarbus Sikkeleri”, Türk Arkeoloji ve Etnoğrafya Dergisi 1, 57-70.
- Arslan 1999 Arslan, M., “Roma Dönemi Kilikya Şehir Sikkelerinde Mithras Kültü”, I. Uluslararası Kilikya Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri, OLBA II (Özel Sayı II. Cilt), 425-445, Levha 145-149.
- Baz 1998 Baz, F., Roma İmparator Kültü, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- BMC Cilicia 1964 Hill, G. F., Catalogue of the Greek Coins of Lycaonia, Isauria and Cilicia, London.
- Buyruk 2016 Buyruk, H., “Konumu Geçmişi ve Kimliğiyle Anazarza”, ODÜ-SOBİAD 6 (3), 695-710.
- Clifford 2000 Clifford, A., Imperial ideology and provincial loyalty in the Roman Empire, Berkeley: University of California Press.
- De Giorgi 2012 De Giorgi, A. U., “Hellenistic Founders, Roman Builders: Anazarbos in Cilicia”, Hellenismus in der Kilikia Pedias, (Hrsg.) A. Hoffmann - R. Posamentir - M.H. Sayar, BYZAS 14, 121-138.
- Dürüşken 2000 Dürüşken, Ç., Antik Çağ'da Yaşamın ve Ölümün Bilinmesine Yolculuk Roma'nın Gizem Dinleri, İstanbul.
- Ergeç 2001 Ergeç, R., “Anazarbus Antik Kenti ve Nekropolü”, La Cilicie : espaces et pouvoirs locaux (2e millénaire av. J.-C. - 4e siècle ap. J.-C.) : actes de la Table ronde internationale d'Istanbul, 2-5 novembre 1999 = Kilikia : mekânlar ve yerel Güçler (M.Ö. 2. binyıl - M.S. 4. Yüzyıl) : Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Bildirileri, İstanbul, 2-5 Kasım 1999, (Ed.) Éric Jean - Ali M. Dinçol - Serra Durugönül, Varia Anatolica 13, Paris, 389-410.
- Ergeç 1994 Ergeç, R., “Anavarza Nekropolü”, 1993 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Ankara, 86-95.
- Erhan 2020 Erhan, F., “Sikkeler Üzerinde Anazarbos Kayalığı ve Akropolisi”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 29, Sayı 4, 123-137.
- Erhan 2015 Erhan, F., “Özel Bir Koleksiyondan Bir Grup Anazarbos Sikkesi”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, 303-320.
- Erhan 2014 Erhan, F., Antik Çağ Kilikya Sikkelerinde Dinsel Tasvirler, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Erten 2007 Erten E., Küçükasya'nın Güneyindeki Helios Kültleri, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Gough 1952 Gough, M., “Anazarbus”, Anatolien Studies II, 85-150.
- Güran 2010 Güran, S., Küçükasya'da Mithras Kültü, M. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Harland 2003 Harland, P. H., Imperial Cults within Local Cultural Life: Associations in Roman Asia, Ancient History Bulletin 17, s. 85-107.

- Matern 2002 Matern, P., Helios und Sol. Kulte und Ikonographie des griechischen und römischen Sonnengottes, İstanbul.
- Mattison 1994 ‘The Goddess Tyche’, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art, Yale University Art Gallery Bulletin, 18-33.
- Mert 2004 Mert, H., “Erken İmparatorluk Döneminde ‘İmparator Kültü’, Anadolu İnancındaki Yeri ve Kent Mimarisine Yansıması, Sanat ve İnanç /1, 295-305.
- Okan 2016 Okan, E., “Tykhe ya da Fortuna”, Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, C. 1, S. 1, 1-14.
- Özcan 2004 Özcan, A., “Anazarbos’da Zeus Olybris Kültü”, I. ve II. Ulusal Arkeolojik Araştırmalar Sempozyumu, (Yay. Haz.) Z. Çizmeli-Öğün - T. Sipahi - L. Keskin, Anadolu/Anatolia Ek Dizi 1, 183-196.
- Özcan 2001 Özcan, A., Anazarbos Antik Kenti, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Palagia 1994 Palagia, O., “Tykhe at Sparta”, An Obsession with Fortune: Tyche in Greek and Roman Art, Yale University Art Gallery Bulletin , 64-75.
- Posamentir 2012 Posamentir, R., “Anazarbos im Hellenismus”, Hellenismus in der Kilikia Pedias, (Hrsg.) A. Hoffmann - R. Posamentir - M.H. Sayar, BYZAS 14, 97-120.
- Posamentir 2008 Posamentir, R., “Ohne Mass und Ziel? Bemerkungen zur Säulenstrasse von Anazarbos im Ebenen Kilikien”, Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı - Euergetes = Festschrift für Prof. Dr. Haluk Abbasoğlu zum 65 (2. Cilt), (Ed.) Sedef Çokay - İnci Delemen - Aşkın Özdzibay - Özgür Turak, İstanbul, 1013–1033.
- Posamentir - Sayar 2006 Posamentir, R. – Sayar M.H., “Anazarbos-ein Zwischenbericht aus der Metropole des Ebenen Kilikien”, Istanbulur Mitteilungen, Cilt.56, 317-357.
- Price 1986 Price, S.R.F., Rituals and power: the Roman imperial cult in Asia Minor. Cambridge: Cambridge University Press.
- RPC I 1992 Amandry, M. - Burnett, A. – Ripollès, P.P., Roman Provincial Coinage I: From the death Caesar to the death of Vitellus (44 BC – AD 69), London.
- RPC III 2015 Burnett, A. – Amandry, M. – Mairat, J., Roman Provincial Coinage III: From Nerva to Hadrian (AD 96 – 138), London – Paris.
- RPC IV Howgego, C - Heuchert, V., Roman Provincial Coinage IV, The Antonine Period (AD 138 - 192), 3: Lycia-Pamphylia to Arabia, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/>, 12.08.2021
- RPC VI Calomino, D. Roman Provincial Coinage, Vol. VI, Elagabalus to Maximinus (AD 218 - 238): Asia Minor and Egypt, <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/>, 12.08.2021.
- RPC IX 2016 Hostein, A. – Mairat, J., Roman Provincial Coinage, Vol. IX, Trajan Decius to Uranian Antoninus (AD 249–254), London – Paris.
- Sayar 2020 Sayar, M. H., “Ovalık Kilikya’da Pers Egemenliği”, Mors Immatura Amanosların Gölgesinde Hayriye Akıl Anısına, (Ed.) K. Serdar Girginer - Gonca Dardeniz - Ayça Gerçek - Fatih Erhan - Elif Genç - İrfan Tuğcu - Özlem Oyman-Girginer - M. Cem Fırat - Hakan Gerçek - M. Furkan Tufan, İstanbul, 403-410.
- Sayar 2019 Sayar, M. H., “Roma Eyaleti Olarak Kilikia (Provincia Cilicia)”, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu Krallar, İmparatorlar ve Kent Devletleri, (Edt.) O. Tekin, İstanbul, 334-355.
- Sayar 2004 Sayar, M. H., “Berg – und Wettergottheiten”, Kulturbeggnung in einem Brückenland: Gottheiten und Kulte als Indikatoren von Akkulturationsprozessen im Ebenen Kilikien, (Ed.) M. Meyer – R. Ziegler, Asia Minor Studien Band 53, Bonn, 174 -189.

- Sayar 2002 Sayar, M. H., "Kilikya'da Tarihi-Coğrafya ve Epigrafi Araştırmaları 2000", 19. AST Cilt 1, 111-126.
- Sayar 2000 Sayar, M. H., Die Inschriften von Anazarbos und Umgebung: Inschriften aus dem Stadtgebiet und der nächsten Umgebung der Stad – Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien (IK), Band 56, Bonn.
- Sayar 1999a Sayar, M. H., "Kilikya'da Tanrılar ve Kültler", I. Uluslararası Kilikia Arkeolojisi Sempozyumu Bildirileri, OLBA II (Özel Sayı I. Cilt), 131-154.
- Sayar 1999b Sayar, M. H., "Antik Kilikya'da Şehirleşme", XII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt I, Ankara, 193 - 216.
- Sayar 1999c Sayar, M. H., 'Kilikya'da Tarihi-Coğrafya ve Epigrafi Araştırmaları 1997', XVI. AST, Ankara, 409 - 421.
- SNG Cop.
Lycaonia Sylloge Nummorum Graecorum, The Royal Collection of Coins and Medals,
- Cilicia 1956 Lycaonia – Cilicia, Danish National Museum, Copenhagen.
- SNG France 2
1993 Levante, E., Sylloge Nummorum Graecorum. Cilicie. France 2, Paris.
- SNG Levante
Suppl Levante, E., Sylloge Nummorum Graecorum. Switzerland I. Levante – Cilicia,
- 1993 Supplement 1, Zurich.
- SNG Levante
1986 Levante, E., Sylloge Nummorum Graecorum. Switzerland I. Levante – Cilicia, Berne.
- SNG Pfälzer 6
2001 Ziegler, R., Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Pfälzer Privatsammlungen 6, Band, Isaurien und Kilikien, München.
- SNG v. Aulock
1966 v. Aulock, H., Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung H. von Aulock, Kilikien 13, Berlin.
- Tahberer 2014 Tahberer, B. B. Tahberer Birikimi Antik Kilikia Sikkeleri Derlemesi, Vancouver, BC 2014.
- Tahberer 2005 Tahberer, B., Antik Kilikia Sikkeleri, Adana.
- Yurtsever 2015 Yurtsever, A., "Neokoros Düşüncesinin Kökeni ve Gelişimi: Tanrı, Kutsal Krallık ve Yönetici İlişkisi", A.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2015, 1-16.
- Zgusta 1984 Zgusta, L., Kleinasiatische Ortsnamen, Heidelberg.
- Ziegler 2004 Ziegler, R., Der Burgberg von Anazarbos in Kilikien und der Kult des Elagabal in den Jahren 218bis 222 n. Chr.", Chiron 34, 59-85.
- Ziegler 1999 Ziegler, R., Das "Koinonboulion eleutheron" in Anazarbos und Tarsus im frühen 3. Jh. N. Chr. Zu einer neuen anazarbischen Münze aus der Zeit des Elagabal. Numismatische Zeitschrift, 106/107, s. 95 - 98.
- Ziegler 1993 Ziegler, R., Kaiser, Heer und Städtisches Geld: Untersuchungen zur Münzprägung von Anazarbos und anderer ostkilikischer Städte, Wien.
- Ziegler 1988 Ziegler, R., Münzen Kilikiens aus kleineren deutschen Sammlungen, München.
- Ziegler 1985 Ziegler, R., Städtische Prestige und kaiserliche Politik, Düsseldorf .

İnternet Kaynakları

<https://www.acsearch.info>

<http://www.asiaminorcoins.com>

<https://www.coinarchives.com>

<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk>

<http://www.wildwinds.com>